

Є. Д. Харькова

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

ТВОРЧА САМОСТІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ ДИДАКТИКИ

У статті розглянуто проблему самостійної діяльності молодших школярів, яка спрямована на формування в них інтелекту і творчого потенціалу. Представлено різні підходи до визначення сутності понять «самостійна робота», «самостійна діяльність»; виокремлено й охарактеризовано основні ознаки самостійної роботи учнів молодших класів. Подано обґрунтовану з психолого-педагогічних позицій класифікацію самостійних робіт учнів початкової ланки.

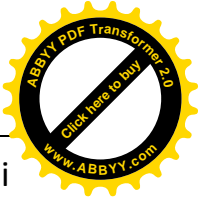
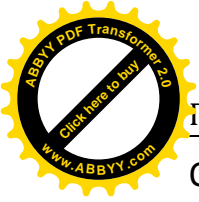
Ключові слова: *творча самостійна діяльність; творчий потенціал особистості; ознаки самостійної роботи учнів молодших класів; активізації пізнавальної діяльності.*

Постановка проблеми. Освіта XXI століття має будуватись на науково обґрунтованих знаннях. Тільки за цієї умови вона спроможна формувати особистість, здатну до теоретичного і критичного мислення [1, 5].

Однією з найважливіших цілей перспективної системи освіти є розвиток *творчого потенціалу особистості*, провідні елементи якого складають системне наукове й конструктивне мислення, розвинута уява, образне, асоціативне мислення, розвинуті інтуїція і почуття нового, хороша мовленнєва і риторична підготовка, володіння мовами. Розв'язання цієї проблеми є необхідною умовою для підвищення загального рівня соціального інтелекту суспільства, здібностей людей продукувати і засвоювати нові знання, процеси і технології з тим, щоб зробити ці нововведення звичними елементами культури постіндустріального інформаційного суспільства.

Оскільки одним з головних завдань системи освіти в державних документах визначено сприяння становленню і самореалізації особистості, розкриття її творчого потенціалу, то перспективна система освіти має приділити особливу увагу розвитку в людині перелічених вище якостей [1, 7–8].

Аналіз актуальних досліджень. З 70-х років ХХ століття традиційне навчання і в змістовному, і в організаційному планах починає поступово змінюватись, зокрема, під впливом концепцій *активізації пізнавальної діяльності* (Л. Арістова, Д. Брунер, А. Есаулов, В. Лозова, С. Рубінштейн, О. Савченко, І. Харламов, Т. Шамова, Г. Щукіна), *творчої педагогіки* (В. Андреєв, В. Загвязинський, В. Краєвський, І. Лернер, М. Нікандров, С. Сисоєва, Н. Щуркова), *інноваційних технологій навчання* (А. Алексюк, В. Беспалько, Б. Блум, Дж. Керолл, М. Кларін, М. Левіна, М. Палтишев,

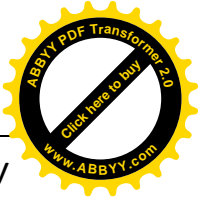
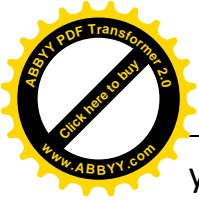
О. Пехота, П. Третьяков, А. Фурман, А. Хуторський, В. Шаталов). Зазначені концепції набули достатньої наукової та експериментальної вагомості та багато в чому змінили сутнісні характеристики процесу навчання в школі. Сьогодні в навчальному процесі очевидна не стільки сама по собі взаємодія вчителя й учнів, скільки якість такої взаємодії: вмiла організація і стимулювання активної навчально-пізнавальної діяльності, зокрема самостійної роботи тих, хто навчається. Саме активна взаємодія (і безпосередня, і опосередкована) вчителя з учнями є, на думку багатьох педагогів (А. Алексюк, В. Андреев, В. Лозова, В. Онищук, В. Паламарчук, І. Харламов, Т. Шамова, Г. Щукіна та ін.), визначальною при розкритті сутності сучасного навчання.

Однією з умов успішного переходу до інноваційної освіти стало запровадження модульного навчання. Сучасна концепція цього навчання базується на широкому використанні теорій програмованого навчання (Т. Ільїна, В. Беспалько, М. Шахмаєв), проблемного навчання (М. Махмутов, О. Матюшкін, І. Лернер, В. Онищук), теорії змістовного узагальнення (В. Давидов і його послідовники), укрупнення дидактичних одиниць (П. Ерднієв, В. Шаталов та ін.), формування системності знань (Л. Зоріна та ін.), наукового застосування діагностичних методів і прийомів для визначення адекватних результатів навчальної діяльності (О. Божович, К. Інгенкамп, О. Кочетов, І. Підласий).

Мета статті – охарактеризувати проблему творчої самостійної діяльності молодших школярів, виділити ознаки самостійної роботи учнів молодших класів.

Виклад основного матеріалу. Модульне навчання та його види (проблемно-модульне, модульно-розвивальне), на думку його дослідників, стає чинником суттєвого підвищення самостійного потенціалу молодших школярів, запровадження таких форм і методів самостійної діяльності, які забезпечують інтенсивний розвиток самостійності та активності учнів початкових класів. Але модульне навчання поки що недостатньо використовує існуючі концепції і технології самостійної роботи (Ш. Амонашвілі, О. Божович, В. Буряк, В. Дяченко, В. Петров, П. Підкасистий, Т. Шамова та ін.), часто підміняє їх теорією самостійної діяльності учнів взагалі. В опублікованих теоретичних і методичних роботах не розкриваються особливості організації творчих самостійних робіт у структурі модульної технології, не з'ясовуються особливості їх діагностики й оцінки.

Теорія і практика самостійної роботи не базується в повній мірі на провідних вимогах модульної технології – психолого-педагогічної завершеності, перспективності, паритетності, пізнавальної компетентності

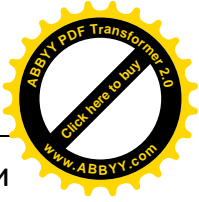
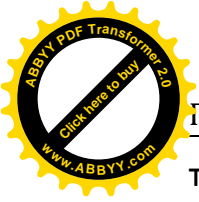

учня на операційному і рефлексивно-оціночному етапах. У концептуальному і методичному планах модульне навчання взагалі і його суттєва складова – самостійна робота учнів – практично не пов'язуються з сучасними інноваційними технологіями освіти, що не може негативно не відбитися на розвитку будь-якої парадигми навчання.

Самостійна діяльність учнів у дидактиці розглядається як провідний спосіб активного, продуктивного, розвивального навчання. Ще К. Ушинський стверджував, що «самостійність голови учня складає єдино міцну основу будь-якого плідного учіння» [2, 226]. Саме К. Ушинському належать основоположні для сучасної вітчизняної дидактики ідеї про сутність, значення і способи організації самостійної діяльності учнів. Видатний педагог уважно і творчо засвоїв та переосмислив й філософсько-педагогічні концепції давньогрецьких учених (Архіта, Арістоксена, Сократа, Платона, Арістотеля), роботи Я. Коменського, Й. Песталоцці, Г. Сковороди, М. Пирогова та багатьох інших видатних мислителів. К. Ушинський всебічно розвивав у своїх творах ідеї школи Сократа про першорядність добровільного, активного і самостійного оволодіння дітьми знаннями, про те, що розвиток мислення людини успішно протікає тільки в процесі самостійної діяльності, а вдосконалення особистості і розвиток її здібностей – шляхом самопізнання (Сократ). Тільки така діяльність несе дитині справжню радість і задоволення і тим самим усуває пасивність у придбанні нових знань. «...У душі дитини, – писав К. Ушинський, – сильніше за все виявляється прагнення до самостійної діяльності» [3, 90]. Тому реорганізацію освітнього процесу у школі К. Ушинський уявляв собі, в основному, в плані організації серйозної і цікавої творчої самостійної роботи учня, а не обтяжливого механічного відсиджування ними уроків за розкладом.

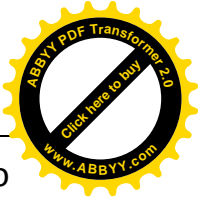
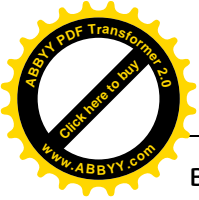
Положення педагога про діяльність як спеціальну людську функцію активного перетворення дійсності, реального життя і на сьогодні залишається однією з актуальних проблем психології і педагогіки. Ідея побудови навчального процесу на основі вільної діяльності учнів, сформульована К. Ушинським, для значного числа педагогів і сьогодні звучить утопічно – настільки звичними стали створювані віками примусові форми навчання [3, 20].

Важливим відкриттям педагога, на нашу думку, стало аргументоване ним положення про те, що самостійна праця стає джерелом розвитку дитини лише за умови установки на вільний творчий пошук, на роботу уяви за допомогою нових комбінацій уявлень. Таке завдання К. Ушинський ставив у дидактиці як одне з провідних. Якщо пам'ять зберігає матеріал первісних уявлень, то завдання уяви виступає на більш високому – художньому чи

теоретичному – рівні: вона забезпечує можливість творчої переробки матеріалу, який збережений пам'яттю [3, 296]. Відзначимо і такий важливий момент. Ушинський наголошував, що організація самостійної діяльності учня – це найнеобхідніша і одночасно найскладніша місія педагога як творчої особистості та компетентного професіонала. І тому свою роботу він має будувати не на інтуїції і здоровому глузді, а на наукових основах дидактики і психології. Педагог вважав, що об'єктивну основу дидактики як теорії навчання, ядром якої є пізнавальна діяльність учня, складають три логічних моменти пізнання. Перший, що знаходиться на стадії чуттєвого сприйняття, дає організму людині враження, які переробляються у відчуття. Відчуття залишають слід у вигляді уявлень, що усвідомлюються і відтворюються навіть тоді, коли і сліду нема від предмета, який породив наше враження. Другий момент – пізнання на стадії абстрактного розуму (розсудку) – оперує поняттями, відпрацьованими на основі абстрагування суттєвих ознак відчуттів та уявлень, які узагальнюються в абстрактні образи і виражаються у словах. Третім, вищим моментом пізнання відомий педагог вважав мислення на ідейній (інтелектуальній) стадії. Людина, яка досягає такого рівня пізнання, створює концепції, що в силу своєї узагальненості характеризуються творчою спрямованістю [3, 629]. Саме формування такого рівня мислення – теоретичного – основне завдання самостійної пізнавальної діяльності. У цьому К. Ушинський випередив своїх сучасників і вийшов на рівень теорії пізнання та навчання ХХ століття з її діалектичною логікою, що проникає у сам процес одержання знань, у сам процес мислення. Розум осягає світ не споглядально, а творчо. Розсудливе пізнання оперує абстракціями у рамках заданої схеми, не заглиблюючись в їх природу та зміст, а інтелектуальне, спираючись на досягнуті абстракції, створює мислення, що допомагає пізнати, і перетворити світ. Розсудливе мислення переходить в інтелектуальне і завершується ним, а останнє, досягаючи певної зрілості, стає розсудливим [3, 23].

При розгляді проблеми самостійної роботи в початковій школі, важливими є не тільки теоретичні дослідження і практичний досвід Василя Олександровича Сухомлинського, який надавав великого значення різним видам самостійної праці учнів для виховання їх інтелекту і творчого потенціалу. Для педагогічної науки і практики залишається актуальною думка В. Сухомлинського про те, що мудрість учителя в тому, щоб не давати знання в готовому вигляді, звільняючи дітей від самостійної думки. Якщо вчитель намагається полегшити розумову працю, домагаючись, щоб матеріал для учнів був найзрозумілішим, він «по суті утруднює її, немовби присипляє, притупляє допитливий розум» [5, 401]. Це положення в різних

варіаціях зустрічається в творах В. Сухомлинського неодноразово, тому що самостійна робота учня є незамінною умовою розвитку його розуму, пам'яті, кращих рис характеру. «Радість відкриття, здивування перед істиною, здобутою власними силами, дає людині самоутвердження, переживання гордості, поваги до самої себе» [5, 401].

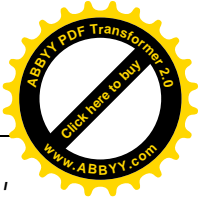
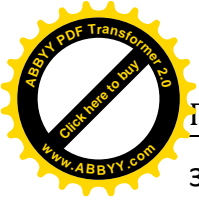
Для нашого дослідження важливими стали думка і практика В. Сухомлинського щодо мистецтва вчителя створювати для учнів розумові труднощі і витончено вести їх шляхом самостійного подолання цих перешкод. Якщо спробувати узагальнити цінні надбання В. Сухомлинського з приводу самостійної діяльності учнів, то можна побудувати певний ланцюг послідовних підходів і дій учителя з організації самостійної роботи школярів, які пропонуються нашим видатним педагогом.

Чим старші школярі, тим більший обсяг самостійних робіт вони мають виконати як при освоєнні нових знань, так і в застосуванні вже засвоєних, різноманітними мають бути методи й прийоми організації розумової праці на уроках. «Коло теоретичних знань, практичних умінь та навичок настільки широке, що якби засвоєння знань на кожному уроці не поєднувалося з їх застосуванням і передаванням, самостійними пошуками, діти не могли б успішно навчатися» [6, 281].

В. Сухомлинський підкреслює необхідність творчого характеру самостійної інтелектуальної роботи молодших школярів. Якщо в інтелектуальному вихованні на перше місце не висувається розвиток творчих розумових здібностей, то, по суті, відсутнє інтелектуальне життя і особистості, і колективу [7]. Школа, за словами В. Сухомлинського, потребує докорінного наукового вдосконалення, щоб у ній «панувала яскрава думка, живе слово і творчість дитини. На цих трьох китах повинен стояти весь зміст, весь характер духовного життя, розумового розвитку школярів» [8, 343].

Необхідність постановки мети самостійної роботи не тільки вчителем, але й самими учнями – актуальне сьогодні. Важливо, «щоб мету, яку треба досягти у вивченні предмета, ставив не тільки педагог, а й самі учні. Якщо розумова праця є бажаною для учня, він прагне досягти поставленої мети не для того, щоб дістати високу оцінку своєї праці, а головним чином для того, щоб пережити радість відкриття істини» [9, 107]. «Інтелектуальна активність дитини вимагає не лише самостійної розумової праці, але, що особливо важливо, усвідомленості мети (що, на жаль, часто ігнорується педагогами), переживання інтелектуальних почуттів у зв'язку з цим» [7, 314].

В. Сухомлинський на основі багаторічного професійно-творчого досвіду дійшов цінного для науки і практики висновку про те, що найважливіші знання – теоретичні. Важливими є узагальнюючі знання – ученя повинен не

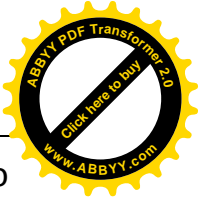
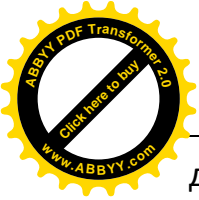

заучувати й запам'ятовувати, а виводити шляхом самостійного аналізу фактів, явищ, розв'язання широкого кола пізнавальних задач. Оволодівши теоретичними знаннями, постійно використовувати їх у подальшому придбанні нових знань та умінь. Тому у практиці кращих вчителів завжди переважає «дослідницький підхід до предмета вивчення. Учневi не дають готових знань, доведень правильності тієї чи іншої істини. Вчитель надає школярам можливість формулювати кілька можливих пояснень, а в самій дійсності шукати підтвердження й спростування кожної з висунутих гіпотез» [5, 58]. Звернемо увагу на те, що В. Сухомлинський надає перевагу в самостійній роботі учнів дослідницькому методу – одному з провідних у творчій діяльності, тим самим підтверджуючи пріоритет у навчанні самостійних робіт творчого характеру.

Самостійні роботи, на думку В. Сухомлинського, обов'язкові на всіх етапах уроку. А при первинному вивченні матеріалу – особливо. Тільки такий підхід гарантує успішне оволодіння новими знаннями. «Обов'язково повинна бути на такому уроці самостійна робота, в процесі якої усвідомлюються факти і відбувається перехід до узагальнюючої істини. Не менш важливі самостійні роботи і на етапі осмислення та узагальнення теми» [9, 491].

Учитель повинен мати кілька варіантів завдань для самостійної роботи, які відрізняються складністю, щоб кожний учень, особливо на етапі застосування знань, мав право вибору. «Учневi надається можливість вибирати будь-який варіант. Діти дуже чутливі до цієї свободи вибору, вони вбачають у ній можливість утвердити свою гідність... Самостійна праця набуває морального змісту: за своїм бажанням учень робить те, що його приваблює можливістю випробувати силу волі. Прагнення вибрати найскладніший шлях поступово стає моральною звичкою» [6, 164].

Аналіз іншої літератури, присвяченої питанням самостійної навчальної роботи (Р. Микельсон, В. Буряк, Г. Ващенко, Б. Есипов, О. Нильсон, В. Орловський, П. Підкасистий, Н. Половникова, А. Усова, Т. Шамова та ін.) показав, що єдиної думки відносно сутності поняття «самостійна робота» поки що не існує. Багато дидактів вважає, що сутність самостійної роботи у самостійному виконанні учнями молодших класів навчальних завдань при наявності прямого чи опосередкованого керівництва вчителя. Ще в 40-і роки минулого століття на цей суттєвий критерій поняття «самостійна робота» звернув увагу Р. Нікельсон: «Під самостійною роботою ми розуміємо виконання учнями завдань без усякої допомоги, але під наглядом учителя» [10, 10]. Аналогічне визначення знаходимо в Українському педагогічному словнику: «самостійна навчальна робота – різноманітні види індивідуальної і колективної навчальної

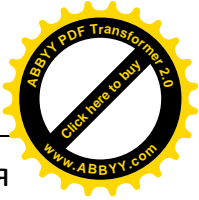
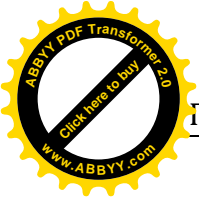

діяльності школярів, яка здійснюється ними на навчальних заняттях або дома за завданнями вчителя, під його керівництвом, але без його безпосередньої участі» [11, 297]. М. Дайрі виділяє такі ознаки самостійної роботи: а) учень виконує її сам, без сторонньої прямої допомоги; б) він дійсно спирається на власні знання, уміння, переконання, життєвий досвід.

Самостійна робота як засіб активізації та оптимізації учіння в останні десятиліття досліджувалась в роботах Л. Арістової, Ю. Бабанського, М. Данилова, Б. Єсіпова, І. Лернера, В. Лозової, М. Махмутова, В. Онищука, П. Підкасистого, О. Савченко, М. Скаткіна, І. Харламова, Т. Шамової та інші.

З теорії самостійних робіт у початковій школі відомо, що не будь-яка самостійна діяльність може бути віднесена до самостійної роботи учня. Ряд дослідників (М. Данилов, Б. Єсіпов, П. Підкасистий, Т. Шамова) самостійною роботою називають лише таку діяльність молодших школярів, яку він виконує суто індивідуально, сам на сам з конкретним об'єктом завдання, без втручання у цей процес будь-кого (вчителя, учнів, батьків тощо). Інструкція, стимулювання і планування конкретних дій можливі лише до безпосереднього самостійного осмислення і виконання завдання. Якщо учні молодших класу слухають і сприймають будь який матеріал – чи то репродуктивний, чи проблемний – перед нами наявна самостійна діяльність, а не самостійна робота молодших школярів. Не можна віднести до самостійної роботи фронтальний (під керівництвом учителя) розгляд окремих прикладів розв'язання задач або фактів, що підтверджують або спростовують наукові положення. Індивідуальна самостійна робота при наявності інших корисних форм навчання найбільш продуктивна і для нарощування нових знань, і для розвитку емоційно-інтелектуальної, вольової, духовної сфери особистості.

Поглиблює і розширює наші знання про самостійну навчальну працю П. Підкасистий, який розглядає самостійну пізнавальну діяльність взагалі і самостійні роботи учнів молодших класів, зокрема, у єдиному і нерозривному просторі процесу навчання та учіння, пізнання і мислення. Щоб визначити сутність і види самостійної діяльності і самостійних робіт, П. Підкасистий звертається до психологічних основ пізнавальної діяльності, спираючись на положення С. Рубінштейна і дослідників його школи про особливості різних рівнів навчальної діяльності. «В одних випадках учень, виконуючи певний вид самостійної роботи, здобуває нові знання. Вони виступають відносно самого процесу пізнання учня як результат пошуку. В інших – ці знання, що застосовуються учнем при вивченні нових явищ, подій, виступають відносно нових знань, які здобуваються, як засіб, інструмент діяльності» [4, 138].

Висновки. Таким чином, розглянувши ряд варіантів розв'язання означеної проблеми, можна дійти висновку, що на сьогодні існує декілька підходів до розкриття сутності самостійної роботи. Самостійна робота визначається як:

- форма навчання (Н. Дайрі, В. Мікельсон);
- метод навчання (Б. Єсіпов, А. Жарова, А. Усова);
- вид навчальної діяльності (О. Нільсон, В. Дьяченко та ін.);
- засіб організації та управління пізнавальною діяльністю (П. Підкасистий, В. Буряк, В. Орловський, Н. Половникова).

Така розбіжність позицій пояснюється тим, що розглянута категорія дидактики складна, багатогранна, неоднозначна. Цей факт відзначають немало дослідників. Зокрема, О. Нільсон у своїй роботі пише: «Утруднення і недоліки при визначенні самостійної роботи і при її класифікації пов'язані з її подвійним характером. Характер цей добре виявляється, якщо розглядати самостійну роботу у вигляді двостороннього процесу, тобто взаємодії учителя й учня» [10, 74].

Дидакти поки що не знайшли згоди у визначенні єдиних критеріїв самостійної роботи учнів. Але, якщо узагальнити різні позиції з цього питання, то можна одержати такий ряд провідних ознак самостійної роботи.

1. Наявність педагогічної мети та відповідного навчального завдання, яке й визначає характер і специфіку діяльності школярів, мету і мотиви самостійної роботи.

2. Наявність внутрішніх мотивів і пов'язане з ними усвідомлення учнями молодших класів змісту, мети і плану роботи, що виконується.

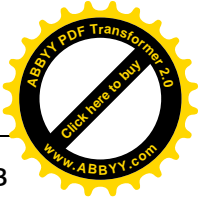
3. Виділення для самостійної роботи спеціального часу.

4. Відсутність безпосередньої участі вчителя у роботі учнів молодших класів.

5. Обов'язковість виконання роботи кожним, хто одержав завдання.

6. Здібність учнів молодших класів самостійно і свідомо поставити перед собою ті або інші цілі, задачі, планувати свою діяльність і здійснювати її.

У зв'язку з тим, що проведені дослідження самостійних робіт учнів молодших класів спирались в основному на традиційну класно-урочну систему, в їх визначенні, як правило, відсутні ознаки нових освітніх технологій, таких, як ґрунтовна психолого-педагогічна мотивація, озброєність учнів уміннями для виявлення помилок і знаходження їх причин, наявність критеріального апарату для самокорекції і самоконтролю, обов'язковість зворотних зв'язків за допомогою звичайних або інформаційних засобів тощо.

Важливим поступом у розвитку теорії самостійної діяльності учнів молодших класів стала обґрунтована з психолого-педагогічних позицій класифікація самостійних робіт. Більшість дослідників за основу такої класифікації обрала відомі педагогіці рівні самостійної продуктивної діяльності учнів, що відповідають їх навчальним можливостям.

Найбільш типовою стала така класифікація самостійних робіт: 1) самостійні роботи за зразком; 2) реконструктивно-варіативні самостійні роботи; 3) евристичні самостійні роботи на застосування складних узагальнено-теоретичних понять науки; 4) творчі самостійні роботи [4, 151].

Наведена класифікація найбільше обґрунтована логікою навчального процесу, діалектикою відображувальної і творчої діяльності та динамікою поступального розвитку пізнавальної самостійності та активності учнів молодших класів – від простої наслідувальної роботи до творчої діяльності дослідницького чи художнього характеру.

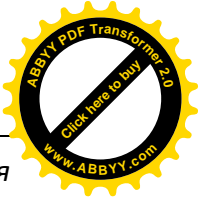
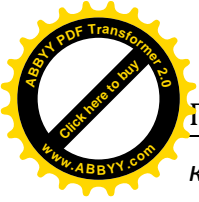
ЛІТЕРАТУРА

1. Пригожин И. Порядок из хаоса / И. Пригожин., И. Стергенс. – М. : Прогрес, 1986. – 432 с.
2. Ушинський К. Д. Избр. пед. соч. / К. Д. Ушинський. – М., 1974. – Т. II.
3. Ушинський К. Д. Собрание сочинений / К. Д. Ушинський. – М. – Л. : Учпедгиз, 1948–1950. – Т. 8.
4. Пидкасистый П. И. Самостоятельная познавательная деятельность школьников в обучении: Теоретико-экспериментальное исследование / П. И. Пидкасистый. – М. : Педагогика, 1980. – 240 с.
5. Сухомлинський В. О. Народження громадянина. – Вибрані твори в п'яти томах. / В. О. Сухомлинський. – К. : Рад. шк., 1977. – Т. 3. – С. 283–582.
6. Сухомлинський В. О. Павлішська середня школа. Вибрані твори в п'яти томах / В. О. Сухомлинський. – К. : Рад. – Т. 4. – С. 7–390.
7. Сухомлинський В. О. Проблеми виховання всебічно розвинутої особистості. – Вибрані твори в п'яти томах / В. О. Сухомлинський. – К. : Рад. шк., 1977. – Т. 1. – С. 59.
8. Сухомлинський В. О. На трьох китах. – Вибрані твори в п'яти томах / В. О. Сухомлинський. – К. : Рад. шк., 1977. – Т. 5 – С. 339–343.
9. Сухомлинський В. О. Сто порад учителям. – Вибрані твори в п'яти томах / В. О. Сухомлинський. – К. : Рад. шк., 1997. – Т. 2. – С. 419–654.
10. Никельсон Р. М. О самостоятельной работе учащихся в процес се обучения / Р. М. Никельсон. – М. – Л. : Учпедгиз, 1940.
11. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.

РЕЗЮМЕ

Е. Д. Харькова. Творческая самостоятельная деятельность младших школьников в контексте современной дидактики.

В статье рассмотрена проблема самостоятельной деятельности младших школьников, которая направлена на формирование их интеллекта и творческого потенциала. Представлены разные подходы к определению сущности понятий «самостоятельная работа», «самостоятельная деятельность»; выделены и охарактеризованы основные признаки самостоятельной работы учащихся младших

классов. Подана обоснованная с психолого-педагогических позиций классификация самостоятельных работ учащихся начального звена.

Ключевые слова: творческая самостоятельная деятельность, творческий потенциал личности, признаки самостоятельной работы учеников младших классов, активизации познавательной деятельности.

SUMMARY

E. Harkova. Creative self activity of junior schoolchildren in the context of modern didactice.

In the article is considered the problem of junior schoolchildren's independent activity directed on their intellect and creative potential forming. Different approaches to the determination of concept's existing «self independent work», «self activity»; the main signs of junior schoolchildren's independent work are parted and characterized. It is given based of psychologically pedagogical positions the classification of independent works of junior classes.

Key words: creative independent activity; creative potential of personality, signs of independent work of junior pupils, activations of cognitive activity.

УДК 316.422:378.147«312»

І. М. Щербакова, Н. В. Макаренко

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ В УМОВАХ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА

У статті розглянуто теоретичні основи професійного самовизначення старшокласників в умовах соціально-економічної трансформації суспільства. Проаналізовано актуальні проблеми професійного самовизначення, які постають перед старшокласниками за умов соціально-економічної трансформації суспільства. Уточнено особливості та складові компоненти професійного самовизначення старшокласників в умовах кризового сьогодення.

Ключові слова: самовизначення, професійне самовизначення, вибір професії, криза, інноваційне навчання.

Постановка проблеми. В умовах соціально-економічної трансформації суспільства відбуваються докорінні зміни в системі професійної орієнтації, які істотно позначаються на професійному самовизначенні старшокласників. Загальновідомо, що самовизначення – це завжди утвердження власної позиції у проблемній ситуації. Останнє безпосередньо стосується особливостей професійного самовизначення старшокласників в умовах кризового сьогодення. Виходячи з того, що професійне самовизначення – це самостійне й усвідомлене узгодження своїх можливостей зі змістом і вимогами професії, старшокласники повинні визначати своє життєве кредо і свій стиль уже «тут і зараз», щоб потім у дорослому житті бути щасливими, успішними й конкурентоспроможними. Саме тому ми вважаємо, що досліджувана проблема є актуальною на сучасному етапі і потребує ґрунтовного теоретичного аналізу.